

Τα ιστορικά γεγονότα πίσω από την ενσωμάτωση του Αγίου Όρους

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Άγιον Όρος / Ορθόδοξη πίστη](#)

του Γιάννη Παναγιωτόπουλου (*)

Η σημασία της ενσωμάτωσης του Αγίου Όρους στο Ελληνικό Κράτος είναι γνωστή και μεγάλη, όχι μόνο γιατί προσδιορίζει την πνευματική σχέση του Ορθόδοξου Ελληνικού λαού με το Περιβόλι της Παναγιάς, αλλά γιατί προσδιορίζει με ακρίβεια την ιστορική συνέχεια του Ελληνικού Κράτους ως διαδόχου και συνεχιστή της τεράστιας Βυζαντινής Παράδοσης.

Είναι μια αμοιβαία σχέση, που ενδυναμώνεται και ενδυναμώνει την κάθε πλευρά αναλόγως προς τις ιστορικές συνθήκες!

Το προνομιακό Καθεστώς του Αγίου Όρους αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα της Ελλάδος, όπου με σαφήνεια καθορίζεται ότι η χερσόνησος του Άθω, από τη Μεγάλη Βίγλα και πέρα, η οποία αποτελεί την περιοχή του Αγίου Όρους, είναι, σύμφωνα με το αρχαίο προνομιακό καθεστώς του, αυτοδιοίκητο τμήμα του Ελληνικού Κράτους, του οποίου η κυριαρχία πάνω σ' αυτό παραμένει άθικτη.

Από πνευματική άποψη το Άγιο Όρος διατελεί υπό την άμεση δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.¹ Κατά τη νεώτερη περίοδο στη Συνθήκη του Βερολίνου (1878)² αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά διεθνώς, το ειδικό καθεστώς του Αγίου Όρους, όπου σημειωνόταν ότι οι εκεί ευρισκόμενοι μοναχοί ανεξάρτητα από τη χώρα καταγωγής τους, διατηρούν τις κτήσεις και τα πρότερα πλεονεκτήματά τους και χωρίς καμία εξαίρεση απολαμβάνουν απόλυτη ισότητα δικαιωμάτων και πλεονεκτημάτων.³

Είναι γεγονός ότι από τα μέσα του ΙΘ΄ αιώνα είχε αρχίσει ένας ιδιόμορφος αλλά σκληρός αγώνας στο εσωτερικό του Αγίου Όρους, ο οποίος και κορυφώθηκε κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908).

Η προσπάθεια του κινήματος του Πανσλαβισμού να επιτύχει τον έλεγχο του Όρους, υπήρξε βασική αιτία της σύγκρουσης, που έγινε ακόμη μεγαλύτερη με τη δημιουργία της Βουλγαρικής Εξαρχίας (1870)⁴. Στη δράση των φυγόκεντρων δυνάμεων που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό του Ορθόδοξου κόσμου το Οικουμενικό Πατριαρχείο αντέδρασε με τη Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως (1872), όπου και καταδικάστηκε ευθαρσώς ο Εθνοφυλετισμός.⁵

Ειδικά, όμως, η Τσαρική Ρωσία επιχείρησε να αλλοιώσει την πληθυσμιακή σύνθεση του Αγίου Όρους, με την εγκατάσταση Ρώσων μοναχών, που συνοδευόταν από δωρεές, που είχαν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία τεραστίων κτηριακών εγκαταστάσεων σε διάφορες «σκήτες» του Άθωνα.

Η νέα πραγματικότητα ερχόταν σε πλήρη ρήξη με το παρελθόν της Αγιορείτικης Πολιτείας, η οποία στηριζόταν στη νόμιμη κτήση δικαιωμάτων αποδοθέντων με αυτοκρατορικά χρυσόβουλα και πατριαρχικά σιγίλια, που αναγνωρίστηκαν στη συνέχεια από τους Οθωμανούς.

Η ώρα της ελευθερίας, όμως, έφθανε, η απελευθέρωση του Αγίου Όρους από το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό πραγματοποιήθηκε στις 2 Νοεμβρίου του 2012, όταν κατέπλευσε και εγκυροβόλησε στον όρμο της Δάφνης η ναυαρχίδα του Ελληνικού στόλου, το Θωρηκτό Αβέρωφ συνοδευόμενο από άλλα πλοία του στόλου.

Η παρουσία του Ελληνικού αγήματος συνοδεύτηκε από τις χαρμόσυνες κωδωνοκρουσίες των καμπανών των Ιερών Μονών, που αντελήφθησαν την προσόρμιση του Ελληνικού στόλου.

Ο Καϊμακάμης Αλή Ταλαάτ Βέη Μουνλαζιδέ παραδόθηκε στον επικεφαλής του αγήματος, σημαιοφόρο του Πολεμικού Ναυτικού Γεώργιο Παπαγεργίου, μαζί με την ολιγομελή φρουρά και τους υπαλλήλους της Οθωμανικής διοίκησης, χαρακτηριζόμενοι ως αιχμάλωτοι πολέμου άνευ πολεμικής τινός ενέργειας, ενώ ακολούθησε η ύψωση της Ελληνικής σημαίας!

Ακολούθησε δοξολογία στον Ιερό Ναό του Πρωτάτου, όπου ο Γραμματέας της Ιεράς Κοινότητος εξεφώνησε πανηγυρικό.

Με μοναδική παρρησία, εκπροσωπώντας τη συνείδηση του συνόλου των μοναχών είπε: κατά την ιστορική και εύσημον ημέραν της αφίξεως υμών εις τον Ιερόν ημών Τόπον, ήτις εστιν ημέρα της απολυτρώσεως ημών, χαράς και αγαλλιάσεως πληρούται η καρδιά πάντων και ιδία της καθ' ημάς Ιεράς Κοινότητος των Κ' Ιερών και Βασιλικών Μονών, εντολή της οποίας ως αρχιγραμματεύς αυτής μετά ψυχικής συγκινήσεως προσφωνών υμίν το «ως ευ παρέστητε».

Σας οφείλομεν αιωνίαν ευγνωμοσύνην και ευλογούμεν τα ονόματα υμών διότι έρχεσθε έχοντες αναπεπταμένον το λάβαρον της νίκης όπως συντρίψετε τα δεσμά της μακραίωνος δουλείας και δωρήσητε ημίν την ελευθερίαν⁶.

Ενώ στη συνέχεια αναφερόμενος στη μακραίωνη τουρκοκρατία υπενθύμισε: μέλας μανδύας κατεκάλυπτε τα πάντα, ο δικέφαλος αετός δεν εστόλιζε πλέον την Βασίλειον πορφύραν, αλλ' εκρύπτετο εις τας κρύπτας των Μονών ως συμβολικόν κόσμημα των πολυελαίων⁷.

Και ολοκλήρωσε τον πανηγυρικό λέγοντας: ο ιερός ημών Τόπος ..., υπήρξεν αείποτε συναθλητής της μεγάλης ιδέας του Ελληνισμού, εμμένων δε εν τη παλαιά πίστει και χειραγωγών τους Έλληνας και οδηγών αυτούς εις τον ιερόν αγώνα της πίστεως και της Πατρίδος, διέσωσεν εν ταις δειναίς της δουλείας εποχαίς την γλώσσαν των ευαγγελίων και την θρησκείαν.

Εν τω καλλισκοπείω αυτού θα ίδητε μεγαλείον Βασιλικών και Πατριαρχικών θρησκευτικών ιδρυμάτων, απλότητα ηθών και εθίμων αρχαίων, και μεγαλείον εθνικόν και θρησκευτικόν, δι' ων ανέδειξαν οι αξιάγαστοι ημών πρόγονοι τον ιερόν αυτόν χώρον θεσπέσιαν ακρόπολιν της ορθοδοξίας και του Μοναχισμού, ισχυρότατον προπύργιον του Ελληνισμού και κιβωτόν εθνικών και θρησκευτικών θησαυρών πολύτιμον.

Την κιβωτόν όθεν ταύτην, οίαν παρελάβομεν παρά των αιμνήστων προγόνων, ακεραίαν και αλώβητον παραδίδομεν από της σήμερον εις τας χείρας του έθνους, όπως αναδείξη αυτήν περιφανεστέραν και ως τινα παμφαή αστέρα της οικουμένης, και ευχόμεθα από καρδιάς όπως εις την σημερινήν ιεράν και ιστορικήν ημέραν και εθνικήν εορτήν προστεθή μία άλλη μεγαλυτέρα, καθ' ην να πανηγυρίσωμεν την απολύτρωσιν και των λοιπών υποδούλων αδελφών ημών⁸.

Η απελευθέρωση του Αγίου Όρους από τον Ελληνικό Στρατό δεν έγινε ευμενώς δεκτή από την Ρωσία.

Η Ελλάδα αναγνώριζε ότι κάθε περιοχή που απελευθερωνόταν αποτελούσε αναπόσπαστο τμήμα της κρατικής της οντότητας, αφού αναγνώριζε στον εαυτό

της τον διάδοχο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. «Αυτό το παραδέχονταν εν μέρει και οι Ρώσοι και γι' αυτό κατά βάθος ζητούσαν συγκυριαρχία στο Άγιο Όρος με τους Έλληνες, και όχι με τους άλλους ομοδόξους, τους Βουλγάρους, τους Σέρβους ή τους Ρουμάνους.

Όμως για να το πετύχουν πρότειναν:

1. Τη διεθνοποίηση του Αγιορείτικου ζητήματος, ευελπιστούντες στην κατάλυση του εκεί αρχαίου μοναστικού πολιτεύματος από μια δήθεν «συγκυριαρχία όλων των ορθοδόξων κρατών» του εδάφους του.
2. Να παραμείνει στην πνευματική κυριαρχία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.
3. Να διοικείται από την Ιερά Κοινότητα.
4. Οι σλαβικές σκήτες να προαχθούν σε κυρίαρχες μονές για να αυξηθεί η συμμετοχή των Σλάβων εκπροσώπων στην Ιερά Κοινότητα.»⁹

Η Ρωσική διπλωματία δραστηριοποιήθηκε με σκοπό να μην προσαρτηθεί τελικά το Άγιο Όρος στον Εθνικό κορμό. Για να επιτύχουν του σκοπού τους ενεργοποίησαν τους Ρώσους Κελλιώτες.

Αυτοί απέστειλαν υπόμνημα της «Αδελφότητας των ρωσικών σκηνομάτων» στην Πρεσβευτική Διάσκεψη του Λονδίνου με σκοπό τη διεθνοποίηση της Αθωνικής Πολιτείας. Ζήτησαν μάλιστα, να συμμετέχουν οι επρόσωποί τους ισότιμα στη διοίκηση της Ιεράς Κοινότητας με τους εκπροσώπους των κυρίαρχων μονών, και να καθοριστούν ξεχωριστές διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες ως προς τα εκκλησιαστικά και πολιτικά ζητήματα.

Τις προσπάθειες αυτές πληροφορήθηκε εγκαίρως η Ιερά Κοινότητα.¹⁰

Στις 18 Ιανουαρίου 1913 η Daily Telegraph δημοσιοποίησε την απόφαση της Πρεσβευτικής Διάσκεψης του Λονδίνου να ανακηρύξει το Άγιο Όρος ανεξάρτητη Δημοκρατία, ουδέτερη και αυτόνομη υπό την προστασία όλων των Ορθοδόξων Βαλκανικών Βασιλείων, είδηση την οποία αναμετέδωσαν όλα τα μέσα της εποχής.¹¹

Η Ρωσία επισήμως τον Μάρτιο του 2013 ζήτησε και αυτή να καταστεί προστάτιδα δύναμη του Άθωνα. Οι αγιορείτες πατέρες αντέδρασαν άμεσα με τηλεγραφήματα και με Υπόμνημα της 3ης Μαρτίου 2013, με το οποίο εξέφρασαν την ανησυχία τους για τις πολιτικές σκοπιμότητες που υπέκρυπτε το καθεστώς συμπροστασίας, αλλά και τις συνέπειες που θα είχε η αλλοίωση των διοικητικών θεσμών της Αθωνικής Πολιτείας, ενώ τέλος μια τέτοια εξέλιξη θα υποδαύλιζε τα εθνικιστικά πάθη

μεταξύ των μοναχών.¹²

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο υποστήριξε σθεναρά τις θέσεις των αγιορειτών, όπου με υπόμνημα προς την Πρεσβευτική Διάσκεψη του Λονδίνου, αποτύπωσε το προνομιακό καθεστώς του Αγίου Όρους, το είδος των πολιτειακών σχέσεων προς το Οικουμενικό Θρόνο και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, και πρότεινε η Ελλάδα να παράσχει τις ίδιες με την Οθωμανική Αυτοκρατορία εγγυήσεις!¹³

Η Συνθήκη Ειρήνης της 30ης Μαΐου 1913 άφησε την επίλυση του ζητήματος της Αθωνικής Πολιτείας στην ευχέρεια των Μεγάλων Δυνάμεων. Πράγματι, οι εκπρόσωποι των Μεγάλων Δυνάμεων στην Πρεσβευτική Διάσκεψη της 11ης Αυγούστου, αποφάσισαν την εγκαθίδρυση στο Άγιον Όρος μιας αυτόνομης, ουδέτερης και ανεξάρτητης Πολιτείας.¹⁴

Οι αγιορείτες αντέδρασαν και πάλι με νέο υπόμνημα, υπενθυμίζοντας το αρχαίο καθεστώς της Αθωνικής Πολιτείας.

Τελικά, η Έκτακτη Ιερά Σύναξη της 3ης Οκτωβρίου 1913 εξέδωσε το Αγιορειτικόν Ψήφισμα, με το οποίο εξεφράσθηκε, η προσήλωση των Ιερών Μονών στο αυτοδιοίκητο μοναστηριακό πολίτευμα του Αγίου Όρους υπό την πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριάρχη, ενώ ταυτόχρονα αναγνωρίστηκε στο Ελληνικό Κράτος και μόνο, το δικαίωμα της πολιτικής προστασίας του Αγίου Όρους και τέλος, αποκρούστηκε η πολιτική εκμετάλλευση του Άθωνα ως ολέθρια για την περαιτέρω εξέλιξη του μοναχικού βίου.¹⁵

Οι αγιορείτες πατέρες στον αγώνα τους κατά της διεθνοποίησης του Αγίου Όρους ανεγνώρισαν στο Ελληνικό Κράτος την ιστορική και φυλετική συνέχεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Οι ιστορικές εξελίξεις που ακολούθησαν, επέτρεψαν τελικά την εδραίωση της Ελληνικής κυριαρχίας.

Ο Καταστατικός Χάρτης του Αγίου Όρους της 10ης Μαΐου 1924 καθορίζει με λεπτομερή τρόπο τα αγιορειτικά καθεστώτα και τον τρόπο της λειτουργίας τους. Επικυρώθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και από το Νομοθετικό Διάταγμα (άρθρο 1) της 10ης Σεπτεμβρίου 1926 «περί κυρώσεως του Καταστατικού Χάρτου του Αγίου Όρους» (ΦΕΚ Α 309/16.9.1926), και άρχισε να ισχύει το 1927 μετά τη θέση σε ισχύ του νέου Συντάγματος, στο οποίο για πρώτη φορά καταγράφεται η συνταγματική προστασία του καθεστώτος αυτοδιοίκησης του Αγίου Όρους. Αλλά και ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος αναγνωρίζει πλήρως την εις Κρήτην, Δωδεκάνησον και Άγιον Όρος κρατούσα Εκκλησιαστική κατάσταση, διεπομένη υπό του ισχύοντος εν αυτοίς πατριαρχικού καθεστώτος.¹⁶

Σήμερα στο Άγιον Όρος ως υπαγόμενο στην κυριαρχία του Ελληνικού Κράτους,

ισχύει και εφαρμόζεται το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο.

Βεβαίως, προβλέφθηκαν αποκλίσεις ήδη κατά την ένταξη της χώρας μας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ενώ ακολούθησαν και άλλες συνθήκες που προέβλεψαν την ειδική θέση του Αγίου Όρους.

Όμως, το Άγιο Όρος περισσότερο έδωσε παρά έλαβε, μετατράπηκε σε αυτόν τον αιώνα που είναι αναπόσπαστο τμήμα της Ελληνικής επικράτειας, σε πνευματικό φάρο και καθοδηγητή του Ελληνικού λαού, κέντρο της πνευματικής και εθνικής μας αυτοσυνηδεισίας, σημείο αναφοράς.

Η συμμετοχή όλων μας εδώ, δεν είναι τυπική, είναι για να ενισχύσει και να υπενθυμίσει ότι θα συνεχίσουμε με την ίδια αποφασιστικότητα να πράττουμε όσα μας δίδαξαν οι προγονοί μας, προστατεύοντας τις εστίες μας και διατηρώντας ζώσα την πίστη και την αφοσίωση στη ιδανικά μας.

(*) Ιωάννης Αντ. Παναγιωτόπουλος

Γεννήθηκε στην Αθήνα στις 9 Μαΐου 1970, κατοικεί στο Ίλιον και κατάγεται από το Τουρκολέκα Αρκαδίας. Πτυχιούχος του Τμήματος Θεολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών (1993), ειδικεύτηκε στη Γενική Εκκλησιαστική Ιστορία.

Έλαβε μεταπτυχιακούς τίτλους από το University of Durham (1997) και το Πανεπιστήμιο Αθηνών (1998), και Διδακτορικό Δίπλωμα από το Πανεπιστήμιο Αθηνών (2002). Υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία ως αξιωματικός (1997-1998). Εργάστηκε ως Καθηγητής στην ιδιωτική Μέση Εκπαίδευση (1999-2004), ως Ειδικός Σύμβουλος στη Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης (2004-2007) και ως Καθηγητής στη Δημόσια Μέση Εκπαίδευση (2007-2010).

Το 2008 εκλέχτηκε Λέκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών, θέση στην οποία διορίστηκε το 2010. Έχει ενεργή πολιτική δράση από το 1989.

1 Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο 105, § 1.

2 Νικολάου, Συμβάσεις, σ. 143-145.

3 Το παρόν άρθρο 62 της Συνθήκης του Βερολίνου (1878) επικυρώθηκε με το άρθρο 13 της Συνθήκης περί προστασίας των εν Ελλάδι μειονοτήτων (Σέβρες, 10 Αυγούστου 1920), η οποία και κυρώθηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα της 29ης Σεπτεμβρίου 1923 “περί κυρώσεως της εν Σέβραις υπογραφείσης Συνθήκης περί προστασίας των εν Ελλάδι μειονοτήτων” (ΦΕΚ Α 311/30.10.1923), όπου

σημειώνεται χαρακτηριστικά: η Ελλάς υποχρεούται να αναγνωρίση και διατηρήση τα εκ παραδόσεως δικαιώματα και τας ελευθερίας των απολαύουσι αι μη ελληνικάί μοναστηριακαί κοινότητες του Αγίου Όρους κατά τας διατάξεις του άρθρου 62 της Βερολινείου Συνθήκης της 13 Ιουλίου 1878.

4 5 6 Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 17.

7 Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 18.

8 Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 19.

9 Πάνωτης

10 Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 6.

11 Βλ. Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 6.

12 Πρβλ. Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 7.

13 Μεταξάκης, Αγ. Όρος, σ. 185-190• πρβλ. Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 7.

14 πρβλ. Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 8.

15 Πολιτειακόν καθεστώς, σ. 9.

16 Ν. 590/1977, άρθρο 1, § 5.

Το παραπάνω κείμενο εκφωνήθηκε από τον κ. Γ. Παναγιωτόπουλο στο πλαίσιο εκδήλωσης για τα εκατό έτη από την ενσωμάτωση του Αγίου Όρους στην Ελλάδα.

<http://www.dogma.gr>

